

<i>Ramonda myconi</i>, la planta més representativa de Montserrat, pintada per Leonardo da Vinci

Autor: José Luis Espejo

Data de publicació: 23-08-2013

A més a més de les roques montserratines que s'observen a la Verge de les roques, d'En Leonardo, i que en són el seu segell distintiu i identificador, ara En José Luis Espejo hi observa una planta endèmica de Catalunya i, especialment, del massís de Montserrat: la <i>Ramonda myconi</i>

Amb posterioritat a la realització del meu article "La Botànica Pintoresca de Leonardo da Vinci", publicat –com aquest– a la secció "Leonardo da Vinci" de la meva pàgina web, han arribat a les meves mans dos documents preciosos que demostren que la *Ramonda myconi* (planta que, segons dos botànics de la meva confiança, apareix, juntament amb el narcís, a la versió de Londres de la Verge de les Roques de Leonardo) és potser la flor més representativa de Catalunya i, especialment, de Montserrat. I no només perquè "creix a les roques" (cosa que justificaria la seva presència en aquest quadre de Leonardo), sinó especialment perquè és endèmica d'aquesta regió (és a dir, només es pot trobar aquí i en cap altre lloc d'Europa).

La Verge de les Roques de Londres (cap al 1506)

Detall de flors a la Verge de les Roques de Londres (Ramonda myconi i Narcissus)

La Ramonda myconi al llibre de les Plantes medicinals d'En Pius Font i Quer

El primer document interessant és la mateixa portada del llibre *Plantas medicinales*. El *Dioscórides renovado*, de l'insigne botànic català Pius Font i Quer. Aquí apareix destacada, expressant la seva importància en la flora local.

El segon és encara més impactant. Es tracta d'una herborització feta a Montserrat per l'il·lustre filòsof i economista John Stuart Mill. Em puc preciar d'estar entre els seus admiradors, perquè he llegit tres obres seves (*On Liberty*, en anglès, i *Principios de Economía Política* i *El utilitarismo*, en castellà), circumstància que em produeix una satisfacció i orgull especials.

Es veu que, a més de les seves activitats com a economista, filòsof i funcionari, John Stuart Mill exercia una no menyspreable activitat en l'àrea de les ciències naturals. Era amic de George Bentham, director del Jardí Botànic de Kew, a Londres (el qual era nebot de Jeremy Bentham, mestre d'Stuart Mill i inspirador de la seva línia filosòfica "utilitarista"). Col·laborava habitualment a la revista *The Phytologist*, d'on l'autor de l'article que ara cito ha obtingut aquesta preciosa informació (Antoni Blanquer Hernández, "Una herborització a Montserrat a la primavera de 1860", publicat pel Butlletí de l'Institut Català d' Història Natural, número 71, pàgines 51 a 58; any 2003).

En definitiva, al seu catàleg de 124 plantes, recopilades en dos dies de visita al monestir (que va tenir lloc, segons consta a l'arxiu, el 10 i l'11 de maig de l'any 1860), John Stuart Mill assenyala com les dues plantes més representatives de Montserrat les següents:

1) Els seus diversos narcisos (i cito en anglès, perquè no hi hagi confusió possible): "The small yellow Narcissus, *N. juncifolius* [*Narcissus assoanus*], formerly confounded with *N. jonquilla*, Grew copiously in the same region; and near the summit of the mountain (on the Grassy ledge on which are the ruins of the highest hermitage, that named after St Jerome), *N. biflorus* [*Narcissus tazetta*], more beautiful than even *N. poeticus*, filled the air with rich fragrance".

2) *Ramonda myconi* (així mateix en anglès): "But the plant most associated with Montserrat is *Ramondia pyrenaica*, known to those who have botanized at Gavarnie, Esquierry, and other places in the Higher Pyrenees, as one of the most exquisite vegetable productions of the mountain chain. This plant, the only European representative of the Order Cyrtandraceae, was Earliest known and described (under the name *Verbascum myconi*) is a Montserrat plant; these excepted it has, I believe, no other known habitat. I was Fortunate enough to find on a rock a plant or two already in flower; not on the higher part of the mountain, but on its lower slope, very near the carriage-road. Though I possessed far more beautiful specimens collected on the rocky side of the torrent at Gavarnie, it gave me great pleasure to find it in what, if not its first abode, is at least the first place in which it was scientifically recognized".

Cal recordar que la denominació científica actual d'aquesta espècie, *Ramonda myconi*, deriva del nom del naturalista que la va catalogar: Francesc Micó. I el que és més interessant: aquest botànic va néixer deu anys després de la mort de Leonardo, en concret, al 1528. Així, doncs, aquesta planta ja era coneguda –i reconeguda– a l'entorn del monestir al començament del segle XVI. Si Leonardo hagués estat allà en aquestes dates, molt possiblement se li hauria mostrat com a característica i representativa del lloc.

Però, anem per feina: John Stuart Mill considera els narcisos, així com la *Ramonda myconi*, com les plantes més típiques de Montserrat (ambdues ressaltades, com sabem, al quadre de Leonardo). D'altra banda, Pius Font i Quer atorga a la *Ramonda* una importància tal que la destaca a la portada de la seva magna obra *Plantes medicinals*. Finalment, la *Ramonda* creix en els ambients rocosos, precisament el paisatge representatiu de la Verge de les Roques de Leonardo.

La *Ramonda myconi* és, segons els dos experts amb qui m'he assessorat, la planta més similar a la que apareix als peus de Sant Joan nen en aquest quadre, tant en les seves fulles, com en la seva flor, i –especialment– en el seu fruit. Podem descartar altres espècies amb flors o fulles semblants, com la *Campanula muralis* (vegeu-ho a sota), ja que, pura i simplement, el fruit (que Leonardo ressalta, potser amb la intenció que la identifiquem amb més facilitat) és diferent.

Campanula muralis

Fruit de la *Ramonda myconi*. Compareu-la amb la imatge del quadre

Grinyola una mica que la flor sigui blanca, mentre –majoritàriament– la *Ramonda* sol ser de color blau. No hem d'oblidar el valor simbòlic del blanc en la iconografia religiosa (representa la "puresa"), però és que, a més a més, no és estrany trobar exemplars d'"orella d'ós" (el seu nom popular) de color blanc, com aquest (d'Ordesa):

Així, doncs, em reitero en la convicció que Leonardo va col·locar un exemplar de *Ramonda myconi*, i un altre de narcís, a la Verge de les Roques de Londres, pretenent donar pistes del lloc que fa d'escenari del quadre: el marc rocós –i pintoresc– de la muntanya de Montserrat. No en va, aquestes plantes són molt representatives d'aquesta muntanya.

Una última cosa. La *Ramonda myconi* no només apareixeria a la Verge de les Roques de Londres, sinó també a la de París, pintada l'any 1483. Agraïxo novament a en David Vilasis aquesta preciosa informació d'última hora.

-

Detall de la Verge de les Roques de París (1483). Encara que menys clarament, també hi apareix la Ramonda myconi. Compareu les flors amb les de sota.

José Luis Espejo
Traducció Institut Nova Història